

Kétosztatú emésztőrendszerem

A január 15-én Pogonyi Lajosnak adott interjúm csak néhány hullámot vetett, de az egyik aztán tarajos. **Eörsi István** január 20-án erkölcsi megvetéstől fröcsögő dühvel ront rám (*Ismerős úr a csúszdán*). Az alatta hozott másik válaszban Boros János, bár engem jóindulatúan kezel, annál inkább háborog a Fidesz jobboldaliságán (*Politikai bal-jobb*). Végül a Mancs 2000. január 20-i számában egy jó nagyot döf belém a cikkét titokzatosan A Szerk.-kel jegyző nancsos.

Utóbbi legalább szellemes. Nem mintha olyan eredetinek találnám, hogy leprofesszoroz. Emlékezem még Leninnél „Sztruve úrra”? Azt viszont élveztem a Mancsban, hogy „a filozófiaprofesszor magányomrárt is kissé megfekszí (egy s más a Fidesz szövetségi rendszerében), de a higgadt elemzést már nem, neki vasból van az emésztőrendszere”. Leleplezésnek különben nem valami nagy. Éppen erről nyilatkoztam. Egyenesen, bár kevésbé viccesen.

Kritikusaim eszméi az anyagcsere témája felé konvergálnak. **Eörsi** azért, mert felfordul tőlem a gyomra. Mint megtudjuk, ilyen esetben jóféle disznósajjal gyógyíthatja magát. Ehhez csak gratulálni tudok. Valóban barátok voltak hajdanán. Emlékszem, mennyire bírta a nehéz ételeket. Húsz évvel ezelőtt sem tartottam lépést vele.

Csakhogy mindez magánügy. Undorkodásnál sokkal több nincs **Eörsi** egész kirohanásában. Ezért inkább megpróbálom tágítani a vitát. Olyan kérdések felé, amelyek a mi kis lovagias ügyünknel jobban érdekelhetik az olvasót.

Eörsi azt mondja, hogy „tudatlanabbnak tette magát, mint amilyen”. Márminth én tettemem. Mert nem találok bizonyítottakat az állítólagos sötét üzeneteket Orbán Viktor apjának kavicsbányája körül. Mert az egész hecckampányban populista demagógiát vélek felfedezni, érdekes módon épp a magukat antipopulistáknak vallók részéről.

Az ügytől (és a sértegetéstől) elvonatkoztatva, figyeljük meg a logikát. Első lépés: lehetetlen, hogy a másik azt gondolja, amit mond (ha mégoly tájékozatlan is). Második lépés: akkor pedig csak alantas okból mondhatja. Helyezkedésből, vagy mert korrumpálták.

Nem én vagyok az egyetlen, aki ilyeneket kap a fejére mostanában. Egész jó társaságban találok magam. Hankiss Elemér kifogásolni merte, hogy a New York Times egyik újságírója pontatlanul idézi őt koronaügyben (Magyar Hírlap, január 5.), s az egész Times-cikket bántóan lekezelőnek, félrevezetően tendenciózusnak minősítette. Mire köztisztviselőtben álló történészünk, Litván György egy olvasói levélben tudatta mindenkiel (ugyanott, január 18.), hogy Hankiss naiv ember. Gyengéden hozzátéve, hogy ennyire azért mégsem lehet naiv. Miért volna naiv? És miért ne lehetne naiv?

Ez a végsőkig menő harc hangja, már nem is csak a Kulturkampfé. Az ellenfél szavait csak kétféleképp lehet érteni. Vagy őszinte, de akkor veszedelmesen sötét butaságból fakadnak nézetei, vagy pedig (kevésbé stupid, bár briliánnsnak nem mondható egyedeknél) alantas számításból.

A magam részéről készséggel megengedem, hogy **Eörsi** és Litván valóban így gondolja. Vagy-vagy. Nem szabad többé középben bóklászni. Keményen föl kell lépni az antiliberalis erőkkkel szemben, mielőtt még megdöntik a demokratikus rendszert. Azokat sem szabad kímélni, akik képesek felismerni a veszedelmet, de úgy tesznek, mintha nem látnák.

Csak az a kérdés, igazuk van-e? Valóban ilyen nagy a baj? Nyilatkozatomnak az volt a fő mondanivalója, hogy a demokrácia halálhírét kissé eltúlozzák. Akit másfél lepedőnyi szöveggel nem tudtam meggyőzni, ebben a pár sorban aligha fogom. Inkább arról beszélnek, hogy mennyire találnak

visszhangra a hazai közönségben az ilyen – egyébként mind a két oldalról jövő – végső leszámolásra szólító csatakiáltások.

Egy régi francia szociológus, bizonyos Gabriel Tarde volt az első, aki módszeresen jellemezte a „megosztott publikum” jelenségét. Itt csak címszó-szerű összefoglalásra szorítkozhatom. Mindenki mindent a nagy ügy szempontjából néz. Ha kinyitom az újságot, azt figyelem a cikkben, hogy melyik oldalon áll az író. Nem lehet kitérni az állásfoglalás elől. Fiú apjával, barát barátjával fordul szembe.

A nagy forradalom óta mindig megosztott volt a francia publikum. A múlt század végétől a Dreyfus-ügy körül kialakult két tábor állt szemben egymással. Egészen 1989-ig. Ekkor ért csak véget – a jeles történetíró, Francois Furet szerint – a francia forradalom.

Magyarországon sohasem tartott hosszú ideig az ilyen megosztottság. Egyik forradalom után sem. Mindig az lett a népszerű, aki a győztes pozíciójából megbékélést hirdetett.

Forradalmaink utórezgései hamar elcsitulnak, beleértve 1956-ot is. Talán túl hamar. Ezt sokféleképp lehet magyarázni. Lehet borongani fölötte. De a politikusként mindenképpen érdemes figyelembe vennie. Különösen a rezsimváltás után, ami nem is volt forradalom.

Aki nem veszi figyelembe, rajtaveszt. Ez történt az MDF kérelhetetlenjeivel. Hasonló veszélyt idéznek fejükre a mai kormánytábor szélsőségei. S a mai ellenzék harciaskodóinak sem jósok nagy sikert.

De akkor miért tanácsoltam – mint Boros János gondolja – a bal-jobb, kétosztatú pártrendszer forszírozását „a fiataloknak”, „védeenceimnek”.

Először is, tanácsolta a fene. Másodszor, az első lépést ebben az irányban nem a Fidesz tette, hanem az SZDSZ, amikor minden kényszerítő ok nélkül elhagyta a középső mezőt.

Bizony akkoriban crós magányomorra volt szükség ahhoz, hogy valaki ezt – korábban harcoss antikommunista pártjával együtt – végigcsinálja.

(**Eörsi** publicisztikájának szorgalmas olvasója lévén, az a határozott benyomásom, hogy azóta kell mind gyakrabban disznósajthoz folyamodnia.)

Harmadszor pedig, ezek a „fiatalok” – ahogy Boros lekezelően nevezi őket – nem szorulnak pártfogó gondozásra. Feltételezésében az a gőg nyilvánul meg, ami először gyanakvóvá, majd hamarosan ellenségesé tette az értelmiség többségét az új politikus nemzedékkel szemben.

Orbán Viktor történelmi tette abban áll, hogy az SZDSZ kamikaze akciója következtében tarthatatlanná vált középső pozíció kétségbeesett védelmezése helyett, a Fidesz gárdáját tévovázás nélkül a politikai váltógazdaság szolgálatába állította. Amióta nem kis árat kellett fizetnie. De még mindig kisebbet, mintha az SZDSZ példáját követve, kiszolgáltatott partnernek szegődött volna egy olyan párt-hoz, melynek mértékadó vezetői csupán a felmorzsolásában érdekeltek.

Az SZDSZ és a Fidesz lépéseinek higgadtabb mérlegeléséhez talán érdemes elgondolkodni azon, hogy a kétosztatú pártrendszernek nem kell a publikum megosztottságához vezetnie. Tessék csak végigszámlálni, hány – ahogy ajult eurokonform tisztelettel szokták mondani – fejlett demokráciában van ilyen pártrendszer (például Angliában és Franciaországban). Megosztott publikum meg mostanában sehol. Hacsak osztrák sógoréknál nem. Akiknek meg három az osztatuk.

A mai közép nélküli felállást Magyarországon én szükséges rossznak tekintem. Rossznak, mert szükíti a politikai színskálát, miközben nekem nagyon nem tetsző színeket felerősít rajta. De szükségesnek is, mert ha megint biztos többséget szereztek volna a szocialisták, alighanem még erősebbé válik állampárti korukból örökölt, az egész társadalmat átszövő, rejtett kapcsolatrendszerük. És akkor talán még egy parlamenti ciklusnál hosszabb időre búcsút mondhattunk volna a politikai váltógazdaságnak.

Bence György
filozófus